

VIII. Суміжний ряд

Ольга БІЛОКІНЬ

ЖИВЕ СЛОВО ЯДЛОВСЬКОГО

«Гарні ті люди, які щиро, усім серцем люблять і шанують світлу пам'ять Тараса Шевченка» (І.О.Ядловський) [7; 3].

Мета статті: на основі спогадів краєзнавця С. С. Нехороше ва показати благородну місію першого хранителя могили Т. Шевченка — І. О. Ядловського.

14 серпня 2009 року на Тарасовій горі в Каневі зібралися родичі багатолітнього охоронця Шевченкової могили Івана Ядловського (1846-1933), представники громадськості, працівники Шевченківського національного заповідника з нагоди 125-літнього ювілею – відкриття першого народного музею Т.Шевченка – «Тарасової світлиці» і встановлення пам'ятника-хреста на могилі Кобзаря.

А в такий же день, на Маковія, 1907 року з Черкас до Канева разом зі своїм дідусем Данилом Львовичем Щепанським, названою матір'ю, учителькою Вірою Федорівною Бубликівською приїхав Степан Нехорошев (1897-1988), в майбутньому - фольклорист, краєзнавець, педагог. Ця поїздка стала йому подарунком на день народження:

«Моє десятиріччя – день Маковія ми провели в Каневі на могилі Т.Г.Шевченка. Це мені подарунок од мого дідуся Данила Львовича Щепанського, дідуся по моїй матері <...>.

Моя названа мати, учителька Віра Федорівна, мій брат Ваня і я цього року їхали до Канева з особливим хвилюванням. Перше – день мого народження, свято Маковія провести на могилі Т.Г.Шевченка, а по-друге: везли нашому дорогому Івану Олексійовичу ювілейний пиріг у зв'язку з річницею його благородної справи – охорони великої могили безсмертного Кобзаря, Тараса Григоровича Шевченка. Як тільки ми піднялись на гору, зразу ж – до хатини. На

порозі нас зустрів Іван Олексійович і нас – до столу. Попали на обід. Нас прийняли як старих, близьких знайомих. Дали нам води, ночовки: помить руки, ноги. На столі – коржі з маком, з медом, борщ.

Цього незабутнього дня дідусь Данило весь вечір балакав з Іваном Олексійовичем, а через місяців зо два дідусь пошив Ядловському кожуха, а потім із овечого сукна кобеняк. І зав'язалась в них дружба братерська аж до 1924 року. Дідусь Данило помер 1925 року. А потім і моя названа мати Віра Федорівна, теж подружилась з Ядловським, і їхали до Канева (до могили Т.Г.Шевченка) як до самих близьких людей» [7; 4].

Записи, в яких відображено автентичні риси сприймання українцями Шевченкового слова, його образу, довкілля Тарасової гори, для Степана Степановича стали справою його життя. В книзі вражень відвідувачів Тарасової гори 21 листопада 1963 року він зазначає: *«Моя вихователька, хрещениця В.І.Даля, біля хреста, що стояв на могилі, благословила мене на шлях фольклориста. у 1907 році на Великій могилі Т.Г.Шевченка. Я своїм рідним дав слово все своє життя свідоме присвятити увіковіченню пам'яті Великого Кобзаря...»* [3; 42], а згодом зізнається: *«Моя одержимість фольклором була моєю вищою радістю, сенсом життя»* [9; 155].

На архів дослідника знаходимо посилання у науково-документальному літописі Тарасової гори «Святиня» (З.П.Тарахан-Берега), збірнику прислів'їв та приказок про Тараса Шевченка «Для землі сонце, для народу – Шевченко» (А.О.Татарин) та деяких інших дослідженнях, але, як справедливо зауважує М.°Назаренко [5; 641], наріла потреба ширшого оприлюднення цих безцінних матеріалів.

Свої особисті спостереження, записані до щоденника, спогади Івана Ядловського, Данила та Анастасії Щепанських, Віри Бубликівської, що стосуються Тараса Шевченка, історії Тарасової гори, Степан Нехорошев на прохання Зінаїди Тарахан-Береги упорядкував та передав на початку 80-х років минулого століття до наукового архіву Шевченківського національного заповідника. Окремі рукописні справи допомагають нам відтворити глибокий

внутрішній світ багатолітнього охоронця Святині. «Живе слово Івана Олексійовича Ядловського» - саме так і назвав Степан Нехорошев одну із своїх підбірок. І дійсно, як справжній фольклорист, він тонко передав не лише цікаві факти, а й відчуття епохи, стиль, настрої співрозмовника, формування ціннісного ореолу Тарасової гори: *«Я переписую з оригіналів. Як колись мною було записано, так і написав...»* [7; 3]. Для нотаток дослідника характерні діалогічність, подекуди багатоголосся, за М.Бахтінім, - «поліфонія» «рівноправних свідомостей», але особливо виразно звучить голос Івана Олексійовича.

* *«14 травня 1909 року ... Микола Віталійович Лисенко зі своєю художньою капелою приїхав до Канева. На могилі Тараса Григоровича Шевченка була проведена громадська панахида»* [6; 10]. *«Часто Іван Олексійович говорив: «Я пригадаю я хор Миколи Віталійовича Лисенка, який тут співав на могилі, то і досі по моєму тілу мурашки лаят. Я не пам'ятаю, де були, на небі чи на землі. Я думав: якби це почув покійний Тарас!.. Минуло десять років, а мені ще сниться спів хора... Спасибі Лисенкові за ту велику радість...»* [7; 69].

* *«Я тоді не знав, що та жінка, така худенька, слабенька, відома письменниця Леся Українка. Вона привезла з собою нею вишитий рушник. Якийсь чоловік хотів сам повісити цей рушник на портрет Шевченка, але жіночка сказала, що вона сама хоче повісити: «Я сама, сама!». Жіночці допомогли піднятися на лаву. Несподівано лава нахилилась, випав клинок з-під ножки лави. Жіночка і всі злякались. Я підклав клинок і лава вже не хиталась»* [7; 30]. *«Віро Федорівно, я, мабуть, казав вам про Лесю Українку, яка чуть не упала з лави. Їй почали допомагати, а вона: «Я сама! Я сама!». Повісила (рушники) сама. Старательно придивлялась, щоб кінці були рівні. Коли гості залишили гору, на другий день під скатертиною випадково знайшли червінець. А на тому углу стола і сиділа Леся... Якраз минуло 30 років, дорога Віра Федорівна, такий був гарний день тоді. Летять роки... 1921»* [7; 33].

* *«Про Григорія Миколайовича Честахівського. Зразу пригадую таке: серед тижня з Черкас пароплавом до мене прибули панотець Федот Хороший,*

його псаломщик Іван Никанорович і ще один чоловічок з вузлом. У вузлі – єпитрахиль, хрест, Євангелія, кадило... Вони сказали, що прибули відправити панахиду по Честахівському. <...> Дуже гарно співав молодий дячок, а потім перекусили і до самого вечора на східцях могили сиділи і до пізнього вечора Іван Никанорович грав на бандурі. Грав і співав – тішив великого покійника. І дебралося у голові бандуриста! Мабуть, десятків три або чотири пісень переграв та переспівав. Із-за бандури прийшлося їм заночувати. Спали на сіні. Укривались ряднами. Удосвіта всі встали і без сніданку на пристань. Того дня було сто років зо дня народження Григорія Миколайовича Честахівського. То якісь великі люди у Києві попросили відправити цю панахиду на могилі Тараса Григоровича Шевченка. 1920 р.» [7; 43].

* «Про Лукерю Іванівну? Я торік вам багато дечого розказував. Як зразу бачу її в довгому літньому шерстяному чорному пальті, у великому шерстяному платку – ну та ж монашка. Стоїть довго-довго мовчки біля хреста. Нахилилась на огорожу і немов завмерла. Тихо, неподвижно, а губи щось шепчуть – чи то молитву, чи то причитує щось покійному. Боляче дивитись було на неї... Уже хреста немає, а я все бачу її скорбну одну постать у святого хреста. Якісь вчені пани приїздили до Лукері у богадільню, привозили одягу, та все гарну, ласощі... Артистки приїзжали до Лукері з Петербургу, гостинці привозили. <...> Рідко, дуже рідко удавалось у велике свято упросити нещасну сісти за стіл, попоїсти що-небудь... А вона все читає «Нині отпущаєш рабу твою»... і коло хреста, і у хаті все: «Нині отпущаєш рабу твою» <...> Скажу прямо: брешуть про неї багато люди. А я скажу: Лукеря – блаженна душа, непорочна душа, а що така її нещасна доля, то так, мабуть, Господу угодно. Вічна їй і добрая пам'ять. Вона цього заслуговує» [7, 49-51]. «Недавно у мене були дві бариньки. Вони у соборі одправили панахиду по померлій Глікерії (Полусмаковій) на 5 років з дня її смерті... Баринька казала, що Лукеря буде жити віка... Стільки буде жити її ім'я, скільки житиме ім'я Тараса Шевченка, який на нещасну голову Глікерії Іванівни поклав вінок безсмертя. Гарні, розумні бариньки, мабуть, вони учительки або артистки - з такою пошаною

відносяться до покійної Гликерії, царство їй небесне» [7; 53].

* «У неділю вранці до хати заходе чоловік, знімає мокрий бриль. На ньому сорочка мокра. Утомився і не заговорить. Оказалось, він на таку гору ніс клунок зерна. Випив два кухлі води. Розговорились. У Івана Степановича, так звали того чоловіка, син робе у Києві на заводі. Привіз син йому «Кобзар» і наказав обов'язково увесь «Кобзар» прочитати двічі. Іван Степанович не два, а двадцять два рази прочитав зимою. І просвітився. Зрозумів Тараса Григоровича і полюбив його. Коли востаннє приїздив до Івана Степановича син, то наказав йому обов'язково одвідати могилу Шевченка і од нього і його товаришів на могилі для пташок посипати зерна: хай вони, пташки, весною поцвірінькають про людей, що його шанують, не забувають.

А потім каже: «Це від старої торбина пиона, локшина, кусок сала, це, звісно, вам. А зерно - пташкам. Не взищіть».

Іван Степанович два дні провів тут – годинами стояв біля хреста. Я виніс йому табуретку, щоб сидів. Такі-то люди бувають <...>.

Коли прощались, Іван Степанович сказав: «Мудро сказано: «Думайте, читайте, і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь». Розстались як брати. Моя стара - кінець платка до очей...» [7; 33-36].

* «І таке пам'ятаю. З Києва прибули до могили два панки (здається, учителі), а з ними гімназисточка Оля. Довго вони сиділи на східцях (я виніс рядно). Я до них і не підходив, але Оля двічі приходила воду пити – жарко. Бачу, що вони збираються тут ночувати. Я звелів старій готувати вечерю – галушки гречані з старим салом. <...> А Оля так гарно щебече по-українському, як соловейко.

«Сьогодні Олі десять років, і ми вирішили трохи прогулятися, то такі тяжкі часи настали: війні кінця-краю немає. Ось побув я біля великої могили, посумував з ним, і легше на душі стало». Коли прощались, Оля підійшла до мене, обняла і сказала: «Дідусю, я вам з «Кобзаря» розкажу!», і почала... <...> Я поцілував дівчинку, а вона мені: «Дідусю, послушайте, я і це знаю!»...Почали прощатись. Її дідусь каже: «Слава Богу, ми з Оленькою уже тут втретє».

Їх радість – моя радість» [7; 45].

* «А я розкажу вам ще не таку причуду. Дивимось у вікно і завмерли. На могилі, вірніше, на огорожі горіли свічки. Було тихо, тепло. Як оказалось, це причуда київських студентів. Вони запалили 47 свічок на могилі. Хлопці оказались дуже гарні. Пробыли у мене два дні. Уголос перечитали весь «Кобзар» по черзі. Залишили мені аж 4 коробки халви, сухариків. Словом, все, залишили усе, що не поїли...» [7; 73].

* «Приїхали люди з Києва. Троє учителів та артистка. І застала їх страшна горобина ніч. Ну, настоящий страшний суд. Хата під соломою. Грім... Блискавка очі сліпить. Перелякались мої гості не на шутку. Учителька при лампі почала голосно читати «Кобзар». Мої перелякані гості непомітно поснули... Зате такі потім були чудові дні. З тиждень вони були у мене. З Києва гостинці прислали» [7; 78].

* «Прибув сюди художник. Багато їх сюди прибувають. Я дав художнику дерев'яну табуретку, свого бриля. Художник пішов до могили малювати. Через деякий час я підійшов, бачу: він сам не свій. Хвилюється: «Ніяк я сам себе не знайду», - говорить. - «А ви з голови бриля зніміть, сами знаєте, який хрест рисуєте». Художник зняв бриля і почав рисувати. Вечіром показує свій рисунок... Щасливий. «Сьогодні я зрозумів, як треба підходити до святих місць», - радісно проговорив він» [7; 106-107].

В записках знаходять відображення факти поліцейського нагляду за могилою («Після 1905 р. особливо: За однією людиною слідить одна пара очей, а за мною, мабуть, двадцять пар очей слідкують») [7; 13-14], заборони святкування ювілеїв Тараса Шевченка: «Хоч поліція казиться, а торік (1911) і цей рік дуже багато приходять сюди., щоб уклонитись могилі Тараса Григоровича. У мене обідав учитель з Черкас Григорій Семенович Гайдак, розговорились, а він каже: «Іван Олексійович, 50 років минуло, як міністр Валуєв заборонив по школах, інститутах, університетах вживати українську мову. «І Валуєв, і цар доводять, що ніякої української мови немає, і бути не може». – «Живу душу беруть за горло», - відповів я. Глянув, а на очах учителя сльози» [7;

59-60].

У двох варіантах подано розповідь Ядловського про те, як йому вдалося врятувати крелевецький червоний рушник, що його хотів спалити черкаський помічник справника Саєнко [7; 10-24]. «Символом «німого» ювілею духовного Батька українського народу» стало перебування жандармів на могилі Шевченка 1914 року, у час 100-літнього ювілею поета [11; 246]. Ядловський навіть місце, де вони сиділи, називає «нечистим». Ось як про це пише С. Нехорошев: *«Це було літом 1915 року. Ішла війна. У Черкасах, Смілі, Золотоноші, Каневі хтось пустив чутку, що коли перед від'їздом мобілізований одвідає могилу Шевченка, той живим повернеться додому. Я теж вірив і на день свого народження, на Маковія, з дідусем Данилом і Вірою Федорівною, моєю названою матір'ю, одвідав велику могилу. Як завжди, Ядловські нас частували коржами з медом і маком. Дівчата з Пекарів прийшли до могили з квітами. Людей було з 25. Ядловський махнув рукою, щоб ми йшли за ним. Коли зупинились, показав нам на могилу і сказав: «Зверніть увагу на латки праворуч хреста і біля хреста. Там ніщо не росте. Там і трава не буде рости. То нечисте місце». Всі мовчали. А потім він з боєм промовив: «На тих місцях з рушницями у руках лежали поліцейські жандарми». Дійсно, на могилі серед буйної зелені, квітів – три латки, три голі місця. Я ці голі місця бачив, свідчу про них. Мені було 18 років» [10, 11-14].*

Іван Ядловський дуже любив молодь, студентів («я всіх молодих лічу студентами»), розумів їх почування, сумував, коли прощались: *«удосвіта збудили мене, попрощались, і пішли кудись. Я і не запитав. Бог з ними, щаслива їм дорога, думав я. Руку мені поцілували. Не питає орел ворону, куди йому летить. Пішли хлопці – немов чогось дорогого не стало» [7; 15-16], або: «Хлопчаки на сніні переночували, а коли пішли, і не бачив. Щастя їм!» [7; 20].*

Відданість Івана Олексійовича Тарасовій горі викликала повагу і захоплення («Свята любов «хазяїна могили» до Тараса Шевченка нас хвилювала до сліз», - пише С.Нехорошев) [7; 24], але в декого з відвідувачів часом і здивування:

* *«Мене часто запитують: чи я родич Шевченкові, чи ні. Я кажу, що родич. «Який?» - «Рідний брат». – «Тоді понятно, чому Ви все життя на цій горі без людей живете», - відповідають мені» [7; 107].*

* *«Часто запитують: «Іван Олексійович, а вам тут не скучно, коли немає людей?» - «Ніколи не скучно. З нами завжди він, Тарас Григорович» [7; 75].*

* *«Приходять сюди і лукаві люди. Один єхидно запитує: «А з чого ви тут живете?». Я показав на могилу, на свої натружені руки і одійшов од нього» [7; 85].*

* *«Приходе якийся чоловічок, хитра натура, думаю я, лукава посмішка, а очі аж грають. Розбишака якийсь. Цей хитряк запитує мене: «А скажіть одверто, не боїтесь ви тут самі у цій пустелі жити?» – «Ні, не боюсь. А чого ж бояться?», - відповідаю я. – «А можуть розбійники напасти і за гроші убийть можуть». – «Ніяких грошей у мене немає», - кажу я. – «Як немає? А люди мало вам дають? Ось і я дам 20 копійок, та коло хреста карбованець який упаде». Я сердито відповідаю: «Коли прийшли до мене, то простіть: мені дуже ніколи, в копички сіно скласти треба, а коли до Тараса Григоровича, то будь ласка, ось близько».*

Потім по секрету: «Воно, правда, люди залишають мідяки коло хреста, то за ті гроші стара у містечку купе воску, поробе свічки і ці свічки у церкві за упокой раба Божого Тарасія однесе. Отак-то. Люди, звісно, завидючі стали. А воно негарно це» [7; 36-38].

А ще, як згадує В.Ф. Бубликівська, Іван Ядловський за гроші, принесені до могили, просив купити і привезти йому «Кобзарі» Т.Шевченка [7; 21].

* *«Я добре примітив, що два хлопчаки, білявий і чорнявий, часто відвідують могилу. Цікавляться всім, про Шевченка розпитують... видно, полюбили його. Одного разу білявенький з кишені дістає ганчірочку, а в ній гроші – мідяки. Дає мені в жмені і каже: «Діду, продайте нам «Кобзар», такий, як у діда нашого Герасима». Я запросив хлопців до хати, виніс їм «Кобзар», дав і сказав: «Цей «Кобзар» від Тараса Григоровича дар». Щасливі діти бігом до могили, а потім зникли. Їхня радість була моєю радістю» [7; 101-102].*

* *«У мене жelanіє одно: щоб у кожній хаті був «Кобзар» і щоб цей «Кобзар» у кожній хаті читали і розбирали, що в ньому написано» [7; 29].*

* *«Часто мене запитують, чи вірив у Бога Тарас Григорович Шевченко. Я завжди відповідаю: «Візьміть «Кобзар», у нього запитайте. Шевченко своїх думок не приховував ні од Бога, ні од людей. У «Кобзарі» він весь» [7; 68].*

* *«Діду, - запитує парубчак, - Ви «Кобзар» часто читаєте?». Я відповів, що «Кобзар» у мене на серці напечатаний» [7; 92].*

* *«Іване Олексійовичу, у вас часом «Кобзаря» немає?» - «Немає. Весною мені з Києва шість «Кобзарів» привезли. Клав у світлиці для людей добрих, але... сказати ніяково: п'ять «Кобзарів» украдено. Повірите, я і не серджусь. Хай читають...» [7; 84].*

* *«Коли б я був багатий, я б «Кобзар» подарував кожній хаті» [7; 75].*

* *«Учитель Григорій Семенович Гайдак запитав: «Іване Олексійовичу, що б Ви хотіли, щоб я вам привіз з Черкас?» - «Три лантухи «Кобзарів» [7; 75].*

* *«Коли б кожна людина, яка одвідує могилу Т.Шевченка, та з собою принесла одну кирпичину, то з того кирпича можна було б уже єгипетську піраміду збудувати», - філософствує студент. «Не кирпич сюди нести, а своє чисте серце, свою любов до Шевченка», - відповів я студенту. Студент каже мені: «У розумних, культурних государствах своїм великим людям мавзолеї будують, пам'ятники на площах ставлять, а у нас... хата під соломою і хрест...». Я обірвав студента: «Запевняю вас, - кажу я, - ваші онуки, а, може, і діти на цьому місці палац побачуть, побачуть і пам'ятник...» [7; 88-89].*

У записках Нехорошева Іван Олексійович оповідає й про те, як люди наділяють довкілля Тарасової гори ореолом сакральності:

* *«Мені розповідали, коли у селі (і місті) починають будувати нову хату, то люди приходили сюди (до могили), брали куски од упавшого хреста і ці куски клали під стовпом хати, яку будують, щоб щасливо жилося. Прості люди вважали, що Тарас Григорович людина душею праведна, свята, що життя своє віддав за кращу долю бідних людей» [7; 32].*

* *«Колись була така мода, пекарські та і канівські дівчата приходили на*

могилу. Вішали ленти на Хреста, що на могилі, потім знімали ці ленти і в них вінчались. То благословив на життя їх Тарас Григорович..» [7; 83].

* «Ви, Віро Федорівно, помічайте, з яким благоговінням люди беруть святу землю з могили і несуть її додому як святу. Кажуть, цією землею людей лікують» [7; 79].

* «Якось жила тиждень у мене панночка зі своєю нянею бабусяю Катєю. Батько Варі (так звали дівчинку) лікар і привіз її на свіже повітря і парне молоко. «Люди пророчили, що Варі три чисниці до смерті, - розказує бабуся. - А Варя, слава богу, галушки-щипанці їсть, сировець п'є, спить під рядном на сіні і «в перетику ходила по оріхи» співає. За три дні «Кобзар» перечитала. Мені ваш Шевченко тепер став таким близьким і рідним». – «Чому мій?», - перервав. – «А тому, що ви самий до Шевченка близький. Ви з ним вдень, вночі, літом, взимку – завжди разом. У вас, мабуть, і душа одна»...

І дійсно, за тиждень Варя поправилась, а головне, - почала все їсти: і галушки, і куліш, і лемішку гречану – словом, усе... Що не говоріть, а наша Гора Чернеча – це благодатне місце і для здорових, і для хворих.

«І не треба шукати другого раю», - погоджується Віра Федорівна Бубликівська» [7; 55-57].

* «Діти допитуються: «Діду, дід наш нам говорить, що на могилу Шевченка треба іти натщосерце, як до причастя». – «Коли повернешся додому, поцілуй дідові своєму руку», - відповів Іван Олексійович і поцілував хлопчика у голову» [7; 82].

* «Я ось що розкажу вам. До гори унадилися люди за цілющими травами. Збирають полин, золототисячник, чебрець, спориш, словом, - косять усе підряд... Вірите, кажу, і на спориш, і на кропиву накидаються, і на цвіт акації охотниць дуже багато. Словом, тут на горі усе беруть: трави зі святої гори – чудодійні... Збирають, сушать, заварюють, як чай, і п'ють. Я чую од своїх людей, що ці трави дуже допомагають од усяких хвороб. Слухаю і повторюю слова отця Феодосія: «Блаженний, хто віре». Ночував у мене лікар з Москви. Його батько – гречкосій з Руської Поляни, що біля Черкас. Розговорились. І він

мені розповів, що дійсно, і подорожник (а тут його дуже багато), і чебрець, і полин, і кропива, і пирій, і усяка польова рослина чудесно допомагає, тільки треба знати, як сушити, як заварювати, тільки не кип'ятити. А звідкіля це узнали наші баби? Хто їм розказав? Лікар каже, що усяка рослина польова, а люди вірять, що тільки пользовита та рослина чи коріння, що ростуть на могилі Тараса Григоровича» [7; 62-65].

В одному із зошитів-зшитків, який так і називається – «Канів. Могила Шевченка. Цілюще зілля Святої гори», Степан Нехорошев записує: *«І віра в чудо була такою великою, що чуда не могло не бути» [10; 20].*

Висловлювання Івана Олексійовича позначені людяністю, духовністю, в них знаходимо відбиток морально-етичних понять, ціннісних орієнтирів, традицій. Його мову формувало і довкілля Тарасової гори - унікальний сакральний простір, що відображає пошуки світорозуміння і осягнення себе у світі. Тож у своєму світосприйманні, а особливо у спілкуванні з гостями Іван Ядловський створював дух гармонії, а магія його мудрого слова породжувала символіку «як систему образного членування світу в народній свідомості» [1, 59]. Сонце, зорі, соловейки, навіть побутові речі розкривають свій смисловий потенціал, стають «голосами» значень, резонують з душею людини, з урочистістю Шевченкової могили, глибиною почуттів. Як зазначає С. Кримський, «знаково символічний лад буття, що визначається концепцією софійності, має і більш широкий підтекст у менталітеті української культури. Зокрема він пов'язаний з архетипом ставлення до природи. Адже в українському менталітеті природа – це не тільки материнський, родинний початок, а й дзеркало людської душі» [2, 36]. Так само тонко відчував природу і природність людських стосунків Іван Олексійович:

* «Велика людина повинна бути похована ближче до сонця», - говорив Ядловський гостям» [9; 104].

* «Люди, стомлені важкою дорогою, часто говорять: «Дуже тяжко добиратись до могили». Я відповідаю: «Нелегкий шлях до правди святої. Ця могила – вічна правда» [7; 73].

* *«Мене запитують, чи багато на могилі людей перебувало. Я відповідаю: «Тут було стільки людей, скільки на небі зірок. І хто з чистим серцем, любов'ю до Тараса Григоровича вперше приходить, тієї ж ночі на небі з'являється нова зірка. Сьогодні на могилі було нових людей 50, на небі з'явиться 50 нових зірок» [7; 74].*

* *«Запитали учні: у Тараса Григоровича були діти?». Я відповів: «Усі бідні діти, усі сироти – то діти Шевченка» [7; 88].*

* *«Запитали: «А тут вовки є?» - «Вовки є, але вони у нас благородні. Вони знають, де живуть і ніколи не зроблять з людьми по-вовчому. Людей треба боятися більше, ніж вовків. Особенно тих людей, які не шанують Шевченка» [7; 77].*

* *«Жінка: «Іване Олексійовичу, я принесла барвінку та кучерявої м'яти, хочу посадити на могилі та боюсь, що курі вигребуть». – «Не бійтеся, у мене курі вчені, вони розуміють, що могила – то святее місце» [7; 81].*

* *«Діду, чому ви ложки з рибкою робите?», - запитали школярі. - «Рибка до берега пливе, а ви – до могили Шевченка» [7; 84].*

* *«Всю ніч ми (я- Нехорошев С.С. і Бубликівська В.Ф.) слухали соловейка, заснути не могли і просиділи на східцях. Казкова ніч. Незабутня ніч. Ранком за сніданком я сказав Івану Олексійовичу, що тут, мабуть, не один-два соловейки, а тисяча. Іван Олексійович усміхнувся і каже: «Ні, не тисяча, а 47 усього». – «Чому?», - запитав я. – «Кожен рік Тараса Григоровича має свого власного соловейка. А у нього один рік не був схожий на другого, то і пісня одна не схожа на другу. Була і сумна, тяжка пора. Були і світлі, радісні дні. І це пісні. І замітьте, наш соловейко співає зовсім не так, як вас у Черкасах або у Полтаві... Так-то. У нас не 5 і не 10, а 47 соловейків» [7; 98-99].*

Оповіді Івана Ядловського нагадують притчі, а вислови тяжіють до афоризмів, «те, що зовні виглядає «образом», усередині глибшає в символ, смислову криницю, часом бездонну» [4; 3]. Він був сповнений відчуттям святості місця, яке не покидав майже п'ятдесят років поспіль: *«Запитали: «Іване Олексійовичу, Ви думаєте жити тут і охороняти святую Могилу до своєї*

смерті?». Він глянув на хрест і відповів: «Коли б Господь дав мені жити 200 років, то я ні на один день не залишив би цього міста, не залишив би цієї могили» [7; 107-108]. Підтверджує це і розповідь Анастасії Щепанської - бабусі дослідника: «Як твій дідусь не запрошував Івана Олексійовича приїхати до нас, до Черкас, він одказувався: «Хіба можу я могилу на день цілий або два залишити?». Іван Олексійович таке розповідав своєму дідусеві: «Прохорівські пани забрали його погостювати на день-два. Зіпсувалась погода, він захворів і пробув у Прохорівці 5 день. Коли він повернувся додому, тієї ж ночі з'явився до нього покійний Тарас і з обідою, нащо, мов, ти мене покинув одного на цілих п'ять день. А потім і каже: «Хоть ти, братіку, ніколи не кидай мене». Іван Олексійович відповів: «Брате Тарасе! Я тебе і живий, і мертвий ніколи не покину». І не кидав» [8; 44].

При осмисленні феномену Івана Ядловського (а це підтверджують численні спогади, записи до Книг вражень), не можна не погодитися із думкою Г.Хоткевича: «Що ж робить чоловіка великим? Треба приточитися душею до чогось великого, вічного» [12; 439]. Саме таким «рухом до подолання конечності людського існування, намагнічуванням його вічністю» [2, 195] і позначена ця незвичайна доля.

* «Діду, вам сниться коли Шевченко?» - Я відповідаю: «Тарас Григорович не тільки мені сниться, но і видиться: ми удвох розлуки не знаємо» [7; 74].

* «Раз побудь на могилі, лишній рік на світі проживеш; два рази – два роки. Десять років лишніх проживеш, коли десятим раз на могилі побудеш», - говорив учням Іван Олексійович. А один хлопчик запитує: «Діду, а скільки років ви будете жити? Ви могилу не залишаєте ніколи». Учителька відповіла: «Наш дорогий Іван Олексійович буде жити століття» [7; 81].

Степан Нехорошев не раз підкреслює: «Сторож – це слово аж ніяк не підходить до діяльності Ядловського» [7; 9]. «Іван Олексійович дуже не любив, коли його сторожом називали. «Я – охоронець великої могили Тараса Григоровича Шевченка», - з гордістю відповідав він» [7; 84]. В цьому ж зошиті черкаський фольклорист пише: «Ім'я Шевченка – вічність. Вічне ім'я і

Ядловського» [7; 9].

Література

1. *Жайворонек В.* Українська етнолінгвістика: Нариси. – К.: Довіра, 2007. 2. *Кримський С.* Під сигнатурою Софії. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 3. Книга вражень відвідувачів Шевченкової могили (4 жовтня 1963 р. – 4 лютого 1964 р.) – Фонди Шевченківського національного заповідника. 4. *Мойсей І.* Космос Тараса Шевченка: поезія, проза, образотворчість: Культурологічне дослідження семантики і числокодів. ВУФЕЦ «Рідна хата». Серія «Храм укр. культури». Книга третя. – К.: «УкрСІЧ», 2009. 5. *Назаренко М.* Поховання на могилі (Шевченко, якого знали). – К.: Вид. дім. «Сварог», 2006. 6. *Нехорошев С.С.* – Наук. архів ШНЗ. - Ф.12, оп. 1, спр. 39. 7. *Нехорошев С.С.* – Наук. архів ШНЗ. - Ф.12, оп. 1, спр. 41. 8. *Нехорошев С.С.* – Наук. архів ШНЗ. - Ф.12, оп. 1, спр. 47. 9. *Нехорошев С.С.* – Наук. архів ШНЗ. - Ф.12, оп. 1, спр. 60. 10. *Нехорошев С.С.* – Наук. архів ШНЗ. - Ф.12, оп. 1, спр. 75. 11. *Тарахан-Береза З.П.* – Святиня: Науково-документальний літопис Тарасової гори. – К.: Родовід, 1998. 12. *Хоткевич Г.М.* Цим Шевченко великий // Твори в 2-х томах. – Т.1 – К.: Дніпро, 1966.

Валерій КИКОТЬ

НЕПЕРЕКЛАДНИЙ ПІДТЕКСТ

В статті йдеться про неперекладну форму поетичного підтексту, що базується на крапліннях англіцизмів в текст американського вірша.

Ключові слова: підтекст, англіцизм, образ, переклад, поезія.

Як показує перекладацька практика, в художньому перекладі, а надто в поетичному, часто неможливо відтворити всі особливості оригіналу, і тому доводиться вирішувати, які з них важливіші, а якими можна знехтувати. Встановлення ієрархії ідейно-художніх компонентів твору дає знаряддя для оцінки достовірності перекладу.

Окреме слово в поетичному творі часто виступає одночасно в кількох семантичних контекстах. Кожен перекладач може сприймати його по-різному, й зовсім інакше воно може прозвучати для читачів. Під час перекладу тлумачеві